

Redovisning av kartläggning och behovsanalys inför att Barnkonventionen träder i kraft som lag.

2019

Innehållsförteckning

1. Om kartläggningen och behovsanalysen.....	3
2. Bakgrund	4
2.1 Barnrättsarbete i Örebro kommun.....	4
3. Insamling av information till kartläggningen.....	6
3.1 Workshops	6
3.2 Genomlysning	6
3.3 Enkät bland elever	7
3.4 Tidigare material.....	7
4. Resultat kartläggning och behovsanalys	8
4.1 Barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor	8
4.2 Styrning, styrdokument och organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter	8
4.2.1 Integrering i ordinarie styr- och ledningssystem.....	8
4.2.2 Systematiska bedömningar av barnets bästa.....	9
4.2.3 Tydliggörande av gränsdragningsproblematik.....	9
4.2.4 Utveckling av metoder och arbetssätt.....	10
4.2.5 Organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter samt råd och stöd i fortsatta utvecklingsarbetet.....	10
4.3 Barnrättskompetens i Örebro kommun och barns och ungas kunskap om sina rättigheter	11
4.3.1 Målgruppsanpassad kompetensutveckling	11
4.3.2 Barn och ungas kunskaper om sina rättigheter.....	12
4.3.4 Målgruppsanpassad kommunikation och information	13
5. Sammanfattning utvecklingsområden	15
Ordlista	17
BILAGA - Utvecklings- och implementeringsplan för arbetet med barnets rättigheter i Örebro kommun	18
Förslag på insatser under 2019–2020.....	18
Styrning och barnets bästa	18
Kunskaps- och kompetenshöjande insatser om barns rättigheter	18
Kommunikation och information.....	19
Kunskap och statistik och barns uppväxt- och levnadsvillkor.....	19
Utveckla verksamhetsnära metoder och arbetssätt	19
Samverkan	20
Uppföljning och utvärdering.....	20

1. Om kartläggningen och behovsanalysen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs 1989 och 1990 ratificerade Sverige konventionen. Mellan år 2013–2016 tillsatte regeringen en utredning för att se över hur svensk lagstiftning överensstämmer med konventionen, bland annat för att undersöka förutsättningarna för att göra konventionen till lag. Den 13 juni 2018 röstade riksdagen ja till att göra barnkonventionen till svensk lag. Barnrättslagen träder i kraft den 1 januari 2020. Rättigheterna i barnkonventionen förs direkt in i den svenska lagen och det betyder att barns rättigheter får en starkare ställning juridiskt. Barnkonventionen gäller redan idag men några exempel på skillnader med att barnkonventionen blir lag är att:

- En lag kan direkt tillämpas av domstolar och myndigheter.
- Barnrättslagen kommer att bidra till att barn ses som rättighetsbärare.
- Luckor som finns i lagstiftningen kan täppas till.
- Barnrättslagen får företräde framför förordningar och myndighetsföreskrifter¹.

Örebro kommun arbetar kontinuerligt med barnets rättigheter och barnkonventionens intentioner är väletablerade i kommunens verksamheter. Barnrättsfrågorna ses inte som ett arbete för bara de verksamheter som arbetar direkt med barn, utan arbete med att utveckla barnrättsperspektivet pågår redan idag i alla förvaltningar. Sedan 2016 finns ett kommunövergripande nätverk som samordnar och driver utvecklingen av barnrättsarbetet.

Under 2018 kom ett uppdrag från kommunstyrelsen utskott för hållbar utveckling att genomföra en kartläggning och behovsanalys av hur arbetet med barnets rättigheter bedrivs i kommunen. Denna rapport ska ge en bild av nuläget, identifiera utvecklingsbehov samt ge förslag på vidare insatser i Örebro kommun för att bidra till att barn och unga får sina rättigheter tillgodosedda. Uppdraget har inte handlat om att verkställa utan om att ge en riktning framåt. Det material som använts som underlag kommer från workshops, genomlysningar av vilka skyldigheter förvaltningarna har utifrån barnkonventionen, enkät till elever samt material från tidigare utvecklingsarbeten. Detta har sedan sammanställts utifrån Barnombudsmannens förslag på nulägesanalys och identifiering av utvecklingsbehov med fokus på:

- Barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor
- Styrning, styrdokument och organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter
- Kunskapen om barnkonventionen, vilken barnrättskompetens som finns i organisationen samt barns och ungas egna kunskap om rättigheterna²

Som bilaga till denna rapport finns en utvecklings- och implementeringsplan med förslag på insatser för de närmaste åren.

¹<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/barnrattslagen/frogor-och-svar/>

² Från Barnombudsmannen konferens ”Att ta barnrättsarbetet vidare!” 20 november, 2018

2. Bakgrund

Barnkonventionen består i sin helhet av 54 artiklar och konventionen omfattar alla barn och unga upp till 18 års ålder. De fyra nedanstående artiklarna är så kallade grundprinciper som uttrycker kärnan i barnets rättigheter:

- **Alla barn** har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras (artikel 2).
- **Barnets rätt** att få sitt bästa bedömt och beaktat i åtgärder som rör barnet (artikel 3).
- **Alla barn** har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6).
- **Alla barn** har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i frågor som berör dem. Hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad (artikel 12).

2.1 Barnrättsarbete i Örebro kommun

I Örebro kommun går barnrättsarbetet hand i hand med kommunens övergripande hållbarhetsarbete och är en viktig del i strävan mot ett hållbart samhälle. I Agenda 2030-delegationens slutbetänkande står det bland annat att:

Hållbar utveckling kräver således förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov; hur ser barns och ungas villkor ut och hur ges de förutsättningar att utvecklas till sin fulla potential. Det är viktigt att barn och unga ges möjlighet att vara delaktiga och att ett barn- och ungdomsperspektiv inkluderas. Det innebär att barn och unga bör ges möjlighet att vara aktiva parter i genomförandet, att de får förutsättningar att organisera sig och delta i problemformulering och beslutsfattande på olika nivåer. Det innebär också att det måste finnas kunskap om barns och ungas levnadsvillkor hos de som arbetar med genomförandet av agendan³.

I Örebro kommun pågår ett arbete för att de mänskliga rättigheterna skall stärkas och systematiseras i kommunens verksamhet och att örebroarnas delaktighet ska öka i olika beslut som rör dem. Inom kommunen ska vi säkerställa att vi bemöter människor likvärdigt oavsett funktionsvariationer, hudfärg, kön eller könsidentitet, nationellt eller etniskt ursprung, religiös tillhörighet, sexuell läggning och ålder. Även om Örebro kommun arbetat med dessa frågor i många år så finns det fortfarande delar som behöver vidareutvecklas.

En stor del i arbetet med mänskliga rättigheter gäller barnets rättigheter och barnkonventionen. När barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling fastställdes det att barn är individer med egna rättigheter. Konventionen kom till för att tydliggöra barnets rättigheter inom FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, som antogs 1948. Sveriges riksdag har beslutat att göra barnkonventionen till lag och barnrättslagen träder i kraft 1 januari 2020.

³ SOU 2019:13 *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning– världens möjlighet*, s. 62

Örebro kommuns arbete med barnets rättigheter kopplar an till en rad olika utvecklingsarbeten och styrdokument inom hållbarhetsområdet, både på lokal, regional, nationell och global nivå.

Det finns en lång tradition och vilja av att arbeta med barnrättsfrågor i kommunen och 2001 antogs en barnvision i kommunfullmäktige. Några år senare initierade Örebro kommun ett nationellt partnerskap, ”Partnerskapet för barnets rättigheter i praktiken”. Inriktningen för partnerskapet är främst att inkludera barnrättsperspektivet i styrprocesser samt att arbeta med barns och ungas inflytande. Dessutom inspirerar och lär deltagarna i partnerskapet av varandra.

2014 antog kommunfullmäktige den nu gällande policyn för barnets rättigheter. Policyn vilar på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen och syftar till att förtydliga kommunens förhållningssätt kring barnets rättigheter:

Varje barn i Örebro, utan undantag, har rätt att leva och att utvecklas under omständigheter som gynnar barnets eget bästa och som, beroende på barnets ålder och mognad, tar hänsyn till dess egen vilja och åsikter (Örebro kommun, 2014).

Under 2017 togs ett beslut om att starta arbetet med att ta fram en handlingsplan för barnets rättigheter i Örebro kommun. Handlingsplanen skulle bland annat förbereda kommunen på lagstiftningen som initialt föreslogs träda i kraft 1 jan 2018. Då regeringen sköt fram lagstiftningen två år valde Örebro kommun att avbryta arbetet med handlingsplanen för att bland annat följa arbetet på nationell nivå samt genomföra denna kartläggning.

3. Insamling av information till kartläggningen

Denna rapport bygger på insamlat material från fyra olika delar:

- *Workshops* med 125 chefer på olika nivåer från olika verksamheter i fyra förvaltningar (se nedan) samt en gymnasieklass.
- *Genomlysningar* av vilka skyldigheter förvaltningarna har utifrån barnkonventionen och eventuella motsättningar mellan det och verksamheternas befintliga styrning genom lagstiftning, mål och riktlinjer.
- *Enkät bland elever* om deras kännedom om sina rättigheter, samt
- *Tidigare material*. Det tidigare materialet kommer främst från grupp- och individuella samtal med olika nyckelgrupper/personer i olika position och inom olika verksamhetsområden samt temarapporten ”Att vara barn i Örebro kommun”.⁴

3.1 Workshops

De förvaltningar och verksamheter som av olika anledningar inte varit delaktiga i det tidigare arbetet med handlingsplan fick möjlighet att delta i en workshop. Fokus var att identifiera vilka utvecklingsbehov som finns och vilka insatser som då krävs.

Deltagande verksamheter/förvaltningar i workshopparna var:

- förvaltningschef, verksamhetschefer och avdelningschefer inom Förvaltningen för funktionsstöd,
- förskolechefer och rektorer i grundskolan, Förvaltningen förskola och skola samt
- rektorer i gymnasiet, verksamhetschefer samt enhetschefer inom Arbete och Försörjning Förvaltningen för utbildning, försörjning och arbete
- ett samtal/kortare workshop hölls med fritidsgårdsscheferna samt enhetschef Fritid ungdom, Kultur -och fritidsförvaltningen.

En workshop hölls även med en gymnasieklass från Karolinska gymnasiet år 1 kring hur de vill få kunskap om sina rättigheter, hur ska vuxna, exempelvis lärare, föräldrar/vårdnadshavare få den kunskapen samt hur kan kommunen göra för att bli bättre på att lyssna och ta in deras åsikter?

3.2 Genomlysningar

Genomlysningarna syftade främst till att se vilka skyldigheter förvaltningarna har utifrån barnkonventionen och om det eventuellt skulle kunna finnas några motsättningar med befintlig lagstiftning, mål och riktlinjer som styr verksamheterna. Den genomfördes med inspiration och underlag från Malmö stads arbete med en tidigare genomlysning.

⁴https://www.orebro.se/download/18_1d2d456616232df3d6046d3/1524053460698/Temarapport%20-%20att%20vara%20barn%20i%20%C3%96rebro%20kommun%202017%20.pdf

Varje förvaltning fick undersöka vilka artiklar i konventionen som var relevanta för den egna verksamheten och vilka skyldigheter förvaltningen har utifrån dessa. Detta gjordes med utgångspunkt i förvaltningens uppdrag, lagstiftning som styr verksamheten samt mål och riktlinjer.

Syftet var även att bidra till SKL:s hearing den 11 februari 2019 med särskilda utredaren och representanter från Socialdepartementet kring uppdraget med att göra en *Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen*.⁵

Nio av tio förvaltningar bidrog med svar i genomlysningen. Anledningen till att en förvaltning inte skickade in underlag var till stor del att det vid samma tidpunkt pågick förändringar i chefsleden.

3.3 Enkät bland elever

Varje år görs en brukarundersökning bland elever i åk 3, 5 och 8 samt alla årskurser i gymnasiet och gymnasiesärskolan. År 2019 fanns möjlighet att ställa tre frågor som syftar till att se vilken kunskap som finns bland barn och unga i Örebro kring barnkonventionen och deras egna rättigheter. Frågorna som ställdes var:

- *Har du hört talas om barnkonventionen?*
- *Vet du vad barnkonventionen handlar om? samt*
- *Om du vet vad barnkonventionen handlar om, av vem eller vilka har du fått informationen?*

Intentionen är att dessa frågor ska återkomma i kommande enkäter för skapa möjlighet att följa frågorna över tid.

3.4 Tidigare material

I och med tidigare utvecklingsarbeten och det påbörjade arbetet med att ta fram en handlingsplan för arbetet med barnets rättigheter finns underlag även från det arbetet att tillgå. Materialet bygger främst på grupp- och individuella samtal med nyckelgrupper/personer inom olika verksamhetsområden. Samtalen leddes av Barnrättskonsulterna som anlätades för uppdraget och hölls med representanter från barnrättsnätverket och medbjudna från förvaltningarna.

Temarapporten – *Att vara barn i Örebro kommun (2017)* utgör också en del av det tidigare materialet då det ligger till grund för delen med barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor. Temarapporten innehåller en inventering av kommunens arbete med barnrättsfrågor och visar på viktiga utvecklingsområden.

⁵ Kommittédirektiv Dir.2018:20

4. Resultat kartläggning och behovsanalys

4.1 Barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor

Varje barn har rätt till trygga och goda uppväxtvillkor och alla barn i Sverige har samma rättigheter. Samtidigt visar Barnrättighetsutredningen⁶ att barns mänskliga rättigheter kränks på en rad områden. Det handlar framförallt om barn i utsatta situationer som inte får sina rättigheter tillgodosedda. Barnrättskommittén och nationella strategin för att stärka barnets rättigheter lyfter fram att insamling av statistik och kunskap om barns livsvillkor är centralt för genomförandet av barnets rättigheter⁷. Statistiken bör vara nedbrutet till nivåer som gör det möjligt att identifiera skillnader när det gäller förverkligandet av rättigheterna och för att synliggöra skillnader i behov, exempelvis gällande kön, socioekonomi, funktionsnedsättning och ålder. Även i Agenda 2030-delegationens slutbetänkande lyfts vikten av att det måste finnas ”...kunskap om barns och ungas levnadsvillkor hos de som arbetar med genomförandet av agendan. Delegationen lyfter därför vikten av delaktighet och ett barn- och ungdomsperspektiv i flera av åtgärdsförslagen⁸.

Temarapporten – Att vara barn i Örebro kommun (2017) visar att det finns skillnader i livsvillkor och hälsa mellan olika grupper i Örebro kommun. Temarapporten pekar också ut vissa utvecklingsbehov. Arbetet med att analysera och tillvarata den kunskap vi har om barns och ungas livssituationer och hälsa, genom exempelvis befolkningsundersökningar eller förvaltningarnas egna uppgifter, behöver utvecklas, både i det kommunövergripande arbetet och inom förvaltningarna.

4.2 Styrning, styrdokument och organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter

4.2.1 Integrering i ordinarie styr- och ledningssystem

För att arbetet med att stärka och systematisera barnkonventionen ska bli hållbart bör det integreras i ordinarie styr- och ledningssystem. Kartlägningsarbetet visar tydligt att verksamheterna efterfrågar att hela styrkedjan måste vara med och att arbetet ska vara likvärdigt, prioriterat och tydligt. Det behövs en struktur för att säkra barnrättsperspektivet i planering, beslutfattande och uppföljning. Vi behöver ständigt analysera, och värdera vad som blir barnets bästa genom olika handlingsalternativ. Det ses som ett utvecklingsområde att göra detta till ett systematiserat och dokumenterat arbete. Detta är ett arbete som kräver långsiktighet, samt nya synsätt på barns rättigheter i vår organisation.

Verksamheterna ser behov av att barnrättsperspektivet stärks och utvecklas genom att det tydligare inkluderas i styrdokument, riktlinjer och rutiner. Det handlar då både om att uppdatera befintliga rutiner och riktlinjer och till viss del

⁶ SOU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag.*

⁷ Regeringskansliet (2011). *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*, s. 7

⁸ SOU 2019:13 *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet*, s. 62

om att ta fram nya. Både workshops och genomlysningar visar att detta gäller såväl kommungemensamma som förvaltnings specifika rutiner, där vissa redan uppmärksammas under kartläggningsarbetet. Samtidigt poängteras att det inte enbart handlar om att ta fram eller förändra rutiner utan snarare om att förändra arbetssätt för att säkerställa att det som avsetts genomförs. Det är viktigt att utveckla rutiner för nyanställda samt säkerställa att rutiner följs.

Verksamheterna lyfter även att implementering av barnkonventionen behöver synliggöras i det systematiska trygghets- och kvalitetsarbetet som pågår i alla verksamheter. Under workshopparna med rektorerna och förskolorna lyfte de bland annat att övergripande funktioner inom enheten för systematiskt kvalitetsarbete bör vara sammanhållande i detta arbete för deras del, för att skapa en ökad likvärdighet inom förvaltningen. Samt att de kan utgöra ett stöd, bidra med kompetensutveckling och hjälpa till att ta fram ”verktyg” i arbetet.

4.2.2 Systematiska bedömningar av barnets bästa

Generellt gällande tillämpningen av barnkonventionens artiklar så lyfter de flesta verksamheter svårigheterna med att bedöma barnets bästa och hur det ska viktas gentemot andra intressen och behov. Främst handlar det om att det krävs en hög barnrättskompetens bland handläggare och utredare för att veta vilken typ av kunskap och forskning som finns inom området. Det handlar också om svårigheter att systematiskt genomföra och dokumentera prövningar för olika handlingsalternativ.

Verksamheterna lyfter vidare vikten av att själva fortsätta arbetet med att identifiera var de behöver få in barnrättsperspektivet, vad som redan görs och i vilka situationer prövningar av barnets bästa behöver göras, samt att det eventuellt även behövs stöd av sakkunnig i barnrättsfrågor.

4.2.3 Tydliggörande av gränsdragningsproblematik.

En fråga som dök upp under kartläggningsarbetet var: *Vad betyder det här för vår verksamhet, som inte möter barn i det vardagliga arbetet?* Barnkonventionen gäller även när barn berörs indirekt. I en verksamhet som har vuxna eller äldre som målgrupp kan det också finnas barn eller barnbarn som berörs av de insatser som riktas gentemot de vuxna, exempelvis besökande barn i hemmet eller på ett vård- och omsorgsboende eller att en förälder har hemtjänstinsats. Det kan också handla om situationer där en ungdom kommer som feriearbetare vid någon av kommunens arbetsplatser. Här kan krävas insatser och förändrade arbetssätt för att säkerställa barnets rättigheter vid de aktuella frågorna.

Andra svårigheter i gränsdragningar som framkommit är föräldraansvaret kontra kommunal verksamhet som myndighet, vilket också lyfts i exempelvis Barnrättsutredningen. Det behövs då samtal kring detta och samtalsstöd kring lagstiftningen och hur vi kan förhålla oss till den. Det finns fler frågor som är relaterade till en gränsdragningsproblematik och som behöver tydliggöras, bland annat gällande delegation, rutiner, reglementen, samt att det vid vissa omständigheter råder oklarheter gällande vem som ansvarar för vissa frågor. Exempelvis mellan kommun och region gällande Hälso- och sjukvårdslagen och vem som ansvarar för olika insatser. Det finns också behov av att tydliggöra vad som kompletterar och vad som skiljer åt mellan LSS och barnkonventionen.

Även socialförvaltningens genomlysning visar att det finns svårigheter när det gäller gränsdragningar mellan SOV-områdets verksamheter, och att arbete i ”stuprör” inte sätter barns behov i fokus.

4.2.4 Utveckling av metoder och arbetssätt

Genom att förändra arbetssätt och enas om vår barnsyn kan vi stärka vårt barnrättsarbete. Den syn vi har på barn präglar oss i vårt tänkande och handlande i frågor som rör till exempel barnets rätt till delaktighet och inflytande. Att se barn som kompetenta människor, som kan vara delaktiga i frågor som rör deras liv är en förutsättning för att vuxna ska lämna utrymme till barn⁹. Kartläggningen visar att det finns behov av utveckling av metoder och arbetssätt inom flera olika områden. Exempelvis när det gäller att skapa förutsättningar och former för barns och ungas delaktighet. Bland annat har rektorer lyft vikten av att utveckla det elevdemokratiska arbetet och stärka de forum där elevernas åsikter tas tillvara.

Att utveckla former för att stärka barns inflytande lyfts också i många andra verksamheter. Ett tydliggörande kring barns rätt till medbestämmande är prioriterat för att förändra synen på barn och vilken vikt som läggs vid deras åsikter. Barns och ungas delaktighet och medbestämmande är viktigt, inte bara för att det är ett värde i sig för den enskilda individen, utan också för att det utgör värdefulla tillskott, tankar och idéer som ibland saknas i kommunal verksamhet.

Att Örebro kommun ska vara en organisation som stödjer en reflektionskultur, har en gemensam barnsyn och är en demokratisk arena där barns delaktighet är i fokus är något som värderas högt.

4.2.5 Organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter samt råd och stöd i fortsatta utvecklingsarbetet

För att arbetet med att systematisera och stärka barnets rättigheter och behov ska ge effekt i Örebro kommun, krävs samverkan inom och mellan förvaltningarna samt en samordning av det kommunövergripande utvecklingsarbetet. Det kan också behövas samverkan med externa aktörer på lokal, regional och nationell nivå, såsom med civila samhällets aktörer, andra myndigheter och SKL (Sveriges kommuner och landsting). I Örebro kommun finns idag en uppbyggd organisationsstruktur kring det strategiska arbetet med barnets rättigheter där samverkan på både lokal, regional och nationell nivå ingår.

I kartlägningsarbetet har det framkommit att det finns behov av att utveckla den interna samverkan i kommunen för att uppfylla rättigheterna i barnkonventionen. Som tidigare nämnts handlar det bland annat om gränsdragningar och samverkan mellan SOV-områdets verksamheter. Kommunen behöver också bli bättre på att uppmärksamma och tänka in barn även i de situationer där barnet inte är den primära tjänstemottagaren. Socialförvaltningens genomlysning har också visat på ett samverkansbehov både internt och externt när det gäller ytterligare åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering och social återanpassning för barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande, övergrepp, våld och förtryck, väpnade konflikter eller liknande.

⁹ SKL (2018). *Barnrättsperspektiv – vad innebär det?*

Det behov av råd och stöd som synliggjorts under genomlysningarna handlar till stor del om att verksamheter ska få stöttning och vägledning i att synliggöra hur det arbete som redan bedrivs kopplas ihop med rättigheter i barnkonventionen. Det kan bland annat handla om att det finns en central kontaktperson att bolla med och en tydlighet i var det finns stöd att tillgå i kommande utvecklingsarbete. Verksamheterna efterfrågar också stöd med att exempelvis ta fram mallar för tjänsteskrivelser, presentationer till APT och att göra bedömningar utifrån barnrättsperspektivet.

MR-frukost används idag som ett forum för organisatoriskt lärande, där kommunen lyfter interna exempel på arbetssätt som också är överförbara till andra verksamheter. Detta är ett forum som kan nyttjas i högre utsträckning för att informera samt lära om och av varandras verksamheter, då kartläggningen visat att det finns behov av kunskap och förståelse för varandras verksamheter för att bättre kunna samverka. Flera av de frukostar som har ägt rum och som planeras framåt har haft just olika perspektiv på barnets rättigheter som tema.

4.3 Barnrättskompetens i Örebro kommun och barns och ungas kunskap om sina rättigheter

Örebro kommuns förtroendevalda, chefer och medarbetare ska ha kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter och ska säkerställa att den tillämpas i alla verksamheter i kommunen (Policyn). Då krävs även kunskap om hur konventionen kommer till uttryck i svensk lagstiftning och hur den sedan omsätts i praktiken. För att få den kunskapen behövs generella och verksamhets-specifika utbildningsinsatser som tydliggör barnkonventionens tillämpning i den egna verksamheten.

4.3.1 Målgruppsanpassad kompetensutveckling

Målgruppsanpassad kompetensutveckling efterfrågas från samtliga verksamheter i kommunen, såväl i de workshops som hållits, i genomlysningarna samt i tidigare arbete. Verksamheterna efterfrågar mer kunskap om barnkonventionen, barnrätt och nya lagstiftningen - dess innebörd och eventuella förändringar gentemot tidigare. Det lyfts generellt ett stort behov av kompetensutveckling på olika nivåer, till förtroendevalda, chefer, tjänstepersoner och medarbetare.

I vissa verksamheter har det, som nämnts tidigare, också efterfrågats hur kopplingen till barnets rättigheter ser ut för dem som inte möter barn direkt i det vardagliga arbetet. Därför efterfrågas utbildning i barnrätt - kopplat till uppdraget den verksamheten har. Det önskas stöd i att få kännedom, kunskap och hjälp med tolkningar av lagen för att på bästa sätt kunna väva in barnrättsperspektivet i deras arbete och i olika sammanhang där de möter barn. Att samtala med barn eller om barn i de verksamheter där barn inte är direkt målgrupp är något som flera verksamheter lyfter som ett utvecklingsområde.

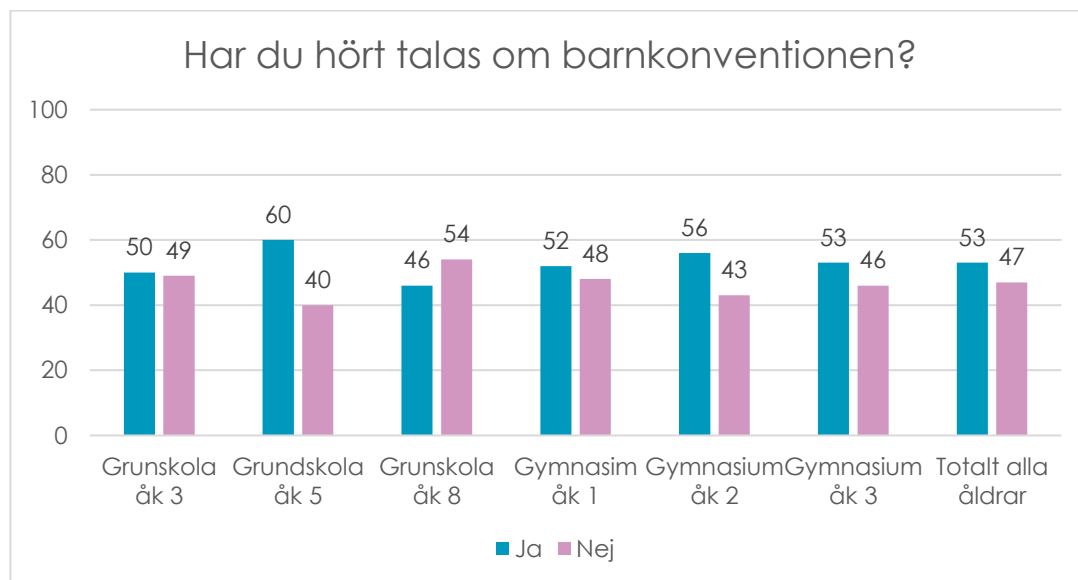
I workshopen med förskolecheferna framkom även att det finns behov av att arbeta med värdegrund/demokratiuppdraget och barnsyn för att personal ska ha en samsyn i dessa frågor. För att uppnå den utvecklingen föreslås att det kan vara

lämpligt med en gemensam utbildning för samtlig personal och för ”piloter” på varje förskola att utbilda återkommande, dvs personal som ska vara drivande i inom enheterna. Det behövs helt enkelt en ökad medvetenhet och förståelse om barnrättsperspektivet hos pedagogerna, vilket innebär att man i högre utsträckning ska ta hänsyn till om och hur ett barns mänskliga rättigheter påverkas av ett beslut eller en åtgärd, snarare än att utgå från vuxnas perspektiv i en fråga. Även rektorerna på grundskolan och gymnasiet lyfter vikten av att koppla utbildningsinsatserna och kunskapen till arbetssätt, förhållningssätt och värdegrund, demokratifrågor.

4.3.2 Barn och ungas kunskaper om sina rättigheter

Som nämnts ovan är det av vikt att olika grupperingar får kunskap och information om barnrätt; politik, chefer, medarbetare men även att barn och unga samt vårdnadshavare får denna kunskap.

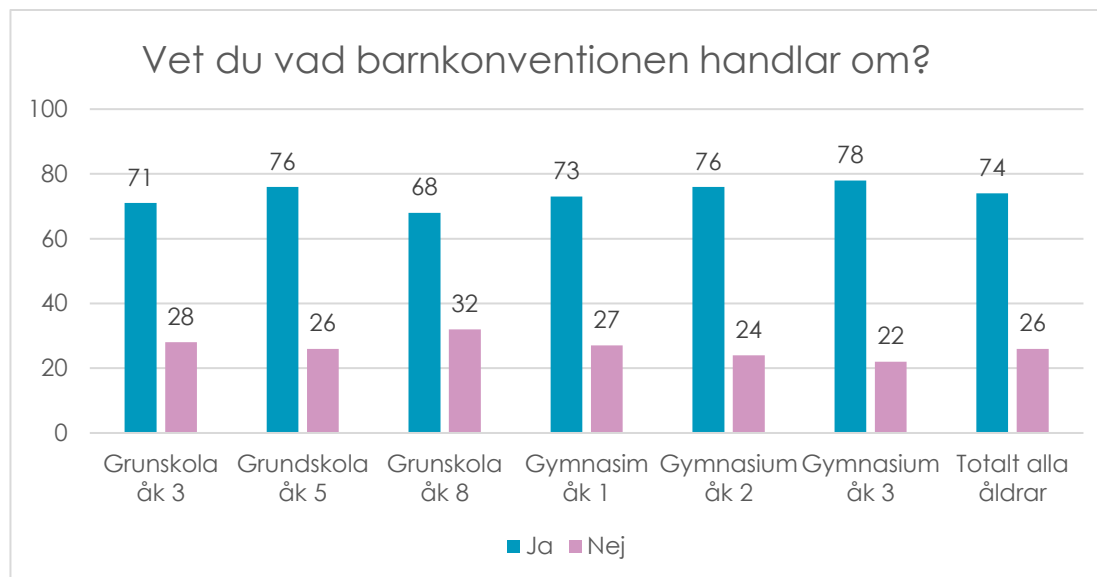
Frågorna kopplade till barns och elevers kunskap om barnkonventionen och sina rättigheter, som ingick i skolans brukarundersökning visar att det finns en stor variation kring hurvida eleverna känner till barnkonventionen eller ej. Detta gäller för samtliga årskurser. För alla skolår sammanslaget är det 53 procent av eleverna som säger att de har hört talas om barnkonventionen. Eleverna i årskurs 5 är de som i högst utsträckning svarar att de har hört talas om barnkonventionen, där 60 procent svarar ja på frågan. Eleverna i årskurs 8 är de som i lägst utsträckning svarat att de känner till barnkonventionen.

Figur 1 Andel (%) som svarat "Ja" resp. "Nej" på frågan "Har du hört talas om barnkonventionen?". Fördelat på skolår.

Vid granskningen skolor emellan blir det också tydligt att det finns en stor spridning av resultatet, där det finns elevgrupper där 100 procent av eleverna anger att de känner till barnkonventionen och andra grupper där motsvarande siffra är under 20 procent. Resultaten visar inte några stora skillnader mellan flickor och pojkar.

De elever som svarade att de hade hört talas om barnkonventionen fick också följdfrågor om de visste vad innehållet handlade om, samt av vem de fått informationen. Här svarar mellan 68–78 procent att de känner till vad barnkonventionen handlar om. De flesta anger att de fått informationen från lärare, följt av föräldrar. Med stigande ålder ökar också andelen som anger att de själva letat upp informationen.

Figur 2 Andel (%) som svarat "Ja" resp. "Nej" på frågan "Vet du vad barnkonventionen handlar om?". Fördelat på skolår.

Dessa resultat pekar mot att vi behöver utveckla vårt arbete för att öka barns kunskaper om sina rättigheter. Att känna till barnkonventionen är inte detsamma som att känna till sina rättigheter. Flera verksamheter uttrycker själva att de kan bli bättre på att informera barn om sina rättigheter samt att det behövs bra metodmaterial som både är anpassat efter ålder, språk och funktionsförmåga. Det blir också tydligt att det är viktigt att fortsätta prata om barns rättigheter även när eleverna är äldre, det är inte självklart att kännedomen ökar med ökande ålder.

4.3.4 Målgruppsanpassad kommunikation och information

För att sprida kunskap, information och medvetandegöra människor om barnets rättigheter och dess tillämpning krävs kommunikationsinsatser internt i kommunen som externt gentemot invånarna i Örebro.

Internt behövs information om vad barnrättslagen innebär för skillnad för kommunens verksamheter och myndighetsutövning. Från förskolornas workshop framkommer behov av en tydlig ledning från huvudman med samlad information till berörda chefer med riktlinjer, tolkningar och tid för dialog.

Verksamheterna efterfrågar också gemensam kommunikation samt informationsmaterial som är anpassat till olika målgrupper. Det önskas kommgemensam information i olika format, som även är lättförståelig och målgruppsanpassad, exempelvis filmer på olika språk.

Under kartläggningsarbetet har det vid flera tillfällen framkommit behov av att utveckla metoder och arbetssätt för att säkerställa att även vuxna/föräldrar/vårdnadshavare har kunskaper om barns rättigheter. Både utifrån deras egen barnsyn, bemötande och handlande mot barnet men också utifrån att de är viktiga för att barn själva ska ha kunskap om sina rättigheter. Flera parter lyfter behovet av ett gemensamt budskap kring barns rättigheter som förmedlar Örebro kommuns syn och hållning i frågan, och samtidigt stärker vuxna/föräldrar/vårdnadshavares kunskap inom området och som dessutom visar på var föräldrar kan söka stöd i sina frågor. Detta skulle bland annat fungera som stödjande underlag för ökad samsyn i kommunen och som underlag vid olika situationer där verksamheter möter föräldrar – föräldramöten, inskrivning i fritidsklubb, i samtal med föräldrar på socialförvaltningen osv.

5. Sammanfattning utvecklingsområden

När barnkonventionen blir lag åligger det oss i kommunen att förhålla oss till den på ett annat sätt än i dag och vi behöver i än högre grad låta barns rättigheter utgöra en grund för beslut och åtgärder. Lagstiftningen i sig kommer inte göra att barnkonventionen tillämpas utan det kräver är ett annat förhållningssätt/synsätt på barn och unga, konkreta åtgärder och ett systematiskt och strukturerat arbetssätt för att få barnets rättigheter och barnkonventionens intentioner att genomsyra all verksamhet.

Barns och ungas levnadsvillkor:

- Utveckla former för att bättre ta till vara och analysera den kunskap som finns om barns och ungas levnadsvillkor (exempelvis genom befolkningsundersökningar och verksamheternas egna uppgifter) och använda denna som planeringsunderlag, verksamhetsutveckling samt vid prövningar av barnets bästa.

Styrning, styrdokument och organisationsstruktur för arbetet med barnets rättigheter:

- Det finns behov av att skapa tydligare struktur och systematik i arbetet med barnets bästa samt genomföra prövningar av barnets bästa, såväl i det kommunövergripande som förvaltningsspecifika arbetet.
- Verksamheterna lyfter vikten av att fortsätta identifiera var i deras verksamhet som barnrättsperspektivet behöver synliggöras och stärkas.
- Arbetet med att integrera och genomföra barnkonventionens intentioner kräver att det kopplas till redan befintlig styrning, här lyfts särskilt det befintliga systematiska trygghets- och kvalitetsarbetet.
- Säkerställa barnrättsperspektivet i rutiner och riktlinjer, ta fram rutiner där så saknas, samt säkra efterlevnaden av dessa.
- Det råder otydlighet gällande vissa gränsdragningar, exempelvis inom SOV-områdets verksamheter. Identifiera vidare i vilka situationer detta förekommer samt säkerställa barnets rättigheter vid de aktuella frågorna.
- Utveckla metoder för barns och ungas delaktighet.
- Kartläggningen visar att det finns en syn på barn som måste förändras. I Örebro kommun behövs en gemensam barnsyn, med ett tydligt jämställdhetsperspektiv, där flickor och pojkar ska ses som rättighetsbärare.
- För att det ska bli effektivt, och samtidigt utgå från ett helhetsperspektiv på barnet och barns behov och rättigheter, krävs en utvecklad samverkan inom och mellan förvaltningarna och en fortsatt samordning av det kommunövergripande utvecklingsarbetet.

Barnrättskompetens i Örebro kommun och barns och ungas kunskap om sina rättigheter:

- Kartläggningen visar att det generellt finns ett stort behov av kompetensutveckling på olika nivåer, till förtroendevalda,

tjänstepersoner och medarbetare om barnkonventionen, barnrätt och den nya lagstiftningen. Även för verksamheter som inte direkt möter barn i det vardagliga arbetet.

- Inom förskola och skola finns behov av att arbeta vidare med att koppla ihop barnrättsarbetet med värdegrundsarbete och demokratiuppdraget samt en ökad samsyn inom personalen
- Örebro kommun behöver utveckla arbetet för att öka barns kunskaper om sina rättigheter. Det är endast drygt 50 procent av eleverna som anger att de hört talas om barnkonventionen och det finns en stor spridning mellan olika skolor.
- Många verksamheter anger att de behöver bli bättre på att informera barn om sina rättigheter.
- Det finns behov av kommunikations- och informationsmaterial gentemot flera olika målgrupper och i olika format.
- Behovet av metoder och arbetssätt för att även vuxna/föräldrar/vårdnadshavare har kunskaper och får information om barnets rättigheter har framkommit från ett flertal olika verksamheter.
- Flera parter lyfter behovet av ett gemensamt budskap om barnets rättigheter som förmedlar Örebro kommuns hållning i frågan.

Som bilaga till denna rapport finns en utvecklings- och implementeringsplan med förslag på insatser för de närmaste åren. Förslagen bygger på kartlägglägningsarbetet där förvaltningarna medverkat och utgår från behov som förvaltningarna själva synliggjort och lyft fram. Denna plan bör ses som ett stöd för förvaltningarnas egna utvecklingsarbeten.

Ordlista

Barn – Enligt konventionen om barnets rättigheter är ett barn varje människa under 18 år.

Barnperspektiv – Ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut eller åtgärder som kan beröra ett enskilt barn eller en grupp barn. Barnperspektiv har vi vuxna när vi tar hänsyn till vad våra beslut får för konsekvenser för barn. En vuxen som uttalar sig om något som rör barn. Ett barnperspektiv kan innehålla barnets perspektiv men måste inte göra det.

Barnets perspektiv – Barnets egen berättelse, uppfattning och tolkning av sin situation. När det gäller barnets perspektiv är det viktigt att det utgår från något ett barn själv har uttryckt.

Barnrättsperspektiv – Om en åtgärd eller ett beslut bedöms få konsekvenser för barn ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter ett barn har, bland annat enligt barnkonventionen. Att på så sätt säkerställa barnets rättigheter i åtgärder eller beslut som rör barn innebär att ha ett barnrättsperspektiv. I barnrättsperspektivet ingår att beakta och förhålla sig till de fyra grundprinciperna, alltså 2, 3, 6 och 12.

Barnrättskompetens – Med barnrättskompetens avses kunskap om vad rättigheterna innebär liksom kunskap om när och på vilket sätt rättigheterna ska realiseras i den egna verksamheten och i beslutsfattandet.

(Barnrättighetsutredningen, sid 333).

Barnrättsbaserat synsätt – Ett barnrättsbaserat synsätt kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen samt personlig integritet.

(Barnrättighetsutredningen, sid 286)

Barnkompetens – Den färdighet man uppnått genom utbildning, kunskap om och erfarenhet av barn.

BILAGA - Utvecklings- och implementeringsplan för arbetet med barnets rättigheter i Örebro kommun

Förslag på insatser under 2019–2020

Förslagen bygger på kartläggningen där förvaltningarna medverkat och utgår från behov som förvaltningarna själva synliggjort och lyft fram. Denna plan bör ses som ett stöd för förvaltningarnas egna utvecklingsarbeten.

Förslagen presenteras i sju insatsområden:

- Styrning och barnets bästa
- Kunskap och kompetenshöjande insatser om barns rättigheter
- Kommunikation och information
- Kunskap och statistik om barns uppväxt- och levnadsvillkor
- Utveckla verksamhetsnära metoder och arbetssätt
- Samverkan
- Uppföljning och utvärdering

Styrning och barnets bästa

Förslag på insatser:

- Arbetet med att säkerställa samt medvetengöra barnrättsperspektivet i ärendeberedningsprocessen, målstyrning, beslutsfattande och budget utvecklas. Exempelvis genom handledning, mallar, och rutiner.
- Arbetet med att göra prövningar av barnets bästa och barnkonsekvensanalys utvecklas. Exempelvis genom utbildningsinsatser, och vägledning.
- Varje förvaltning gör åtgärder i enlighet med de egna genomlysningarna, där så gjorts. Återfinns i separata dokument.
- Uppdatera riktlinjer, och rutiner för att integrera barnets bästa och barnrättsperspektivet i befintliga styrdokument samt vid framtagande av nya styrdokument. Stöd av barnrättsnätverket för att även identifiera om det finns arbete, rutiner, riktlinjer osv som kan samverkas.
- En översyn görs av *Policy för barnets rättigheter i Örebro kommun*.

Kunskaps- och kompetenshöjande insatser om barns rättigheter

Förslag på insatser:

- En långsiktig plan för kompetensutveckling tas fram.
- Erbjuder grundläggande utbildning om barnets rättigheter för förtroendevalda, chefer och relevanta yrkesgrupper. Insatserna bör främst vara kring hur lagstiftningen ställer krav på ett förändrat arbetssätt och syn på barn, för att utveckla barnrättskompetensen i kommunens verksamheter.
- Bygga upp kompetensutvecklingsplattform på intranätet för att tillgängliggöra webbutbildningar och föreläsningar.
- Erbjuder utbildning i prövning av barnets bästa och barnkonsekvensanalyser till relevanta yrkesgrupper.

- Identifiera vilka yrkesgrupper som är i behov av utbildning samt handledning i att hålla samtal med barn.
- Inkludera barnrätt i kommunens introduktion till nya förtroendevalda, chefer och medarbetare.
- Utveckla arbetssätt för att stärka barns kunskaper om deras rättigheter utifrån respektive verksamhets ansvarsområde. Stöd av barnrättsnätverket för att dela metoder och erfarenheter verksamheter emellan.
- Utveckla arbetssätt och metoder för att säkerställa att vuxna/föräldrar/vårdnadshavare har kunskap om barnets rättigheter. Stöd av barnrättsnätverket för att dela metoder och erfarenheter verksamheter emellan, se över informationsmaterial som riktas till föräldrar.

Kommunikation och information

För att få kunskap, information och bli medvetna om barnets rättigheter och dess tillämpning krävs kommunikationsinsatser internt i kommunen men även externt gentemot invånarna i Örebro.

Förslag på insatser:

- Ta fram en övergripande kommunikationsplan för arbetet med barnets rättigheter.
- Ta fram ett gemensamt budskap kring barnets rättigheter, ett budskap/en information som alla verksamheter står bakom.
- Varje förvaltning ansvarar för synliggörande och kommunikation av det egna arbetet kring barnets rättigheter och för att deras information om och från Örebro kommun är tillgänglig och förståelig för barn och unga. Exempelvis översyn av hemsidetexter och informationsmaterial som används i verksamheterna.
- Nyttja MR-frukost som ett forum för att lära om och av varandras verksamheter i syfte att stärka samverkan.

Kunskap och statistik och barns uppväxt- och levnadsvillkor

Varje barn har rätt till trygga och goda uppväxtvillkor. Att samla in statistik och ha kunskap om barns uppväxt- och levnadsvillkor är grunden för att genomföra intentionerna med barnkonventionen och barnets rättigheter.

Förslag på insatser:

- Tillgänglig statistik kring barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor i Örebro kommun behöver samordnas och en struktur för sammanställning och analys av statistiken behöver tas fram.
- Säkerställa fortsatt insamling av epidemiologiska data samt kommunicera den kunskap och befintliga data som finns tillgänglig.

Utveckla verksamhetsnära metoder och arbetssätt

En stor del av arbetet med att utveckla barnrättsarbetet och bli en bra barnrättskommun är att vi förändrar våra arbetssätt och synen på barn och unga. Då former och strukturer för alla barns delaktighet och inflytande i frågor som rör dem.

Förslag på insatser:

- Varje förvaltning ansvarar för att utifrån sitt verksamhetsområde säkerställa barnets rätt till delaktighet, genom att utveckla metoder och arbetssätt för dialog med barn och unga, såväl i det dagliga arbetet som inför beslut och prioriteringar. Exempelvis genom att utveckla former för elevdemokrati, skapa rådgivande grupper, utveckling av kartverktyg, unga mentorer, feriearbetare. Stöd av barnrättsnätverket för att dela metoder och erfarenheter verksamheter emellan.
- Säkerställa barns rätt att göra sin röst hörd och göra det tillgängligt för alla oavsett språk och funktionsförmåga.
- Utveckla kommunens arbete med medborgardialoger för målgruppen barn och unga.

Samverkan

För att arbetet med att systematisera och stärka barnets rättigheter och behov ska ge effekt i Örebro kommun, krävs samverkan inom och mellan förvaltningarna och en samordning av det kommunövergripande utvecklingsarbetet.

Förslag på insatser:

- Kommunstyrelseförvaltningen har fortsatt ansvar för ett kommunövergripande barnrättsnätverk med kontaktpersoner, som ansvarar för att driva arbetet utifrån utvecklings- och implementeringsplanen. Genom nätverket skapas förutsättningar för erfarenhets- och kunskapsutbyte, men också möjligheter att samverka kring det gemensamma utvecklingsarbetet.
- Samverkan generellt i kommunen måste förbättras, vi måste se till barnets/barnens bästa och individerna när vi samverkar mellan olika verksamheter.
- En dialog inleds med de kommunägda bolagen för att kunna stötta dem i arbetet med barnets rättigheter.
- Samverkan med externa aktörer, som exempelvis civila samhället, kring barnrättsfrågor ska stärkas och utvecklas.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning av barnrättsarbetet ingår i uppföljningen av Örebro kommuns hållbarhetsprogram, som förväntas antas under 2020. Uppföljningen kompletteras även med inventeringsmatrisen årligen för att följa hur långt förvaltningarna kommit i arbetet. Inventeringsmatrisen är nyckelfrågor för ett framgångsrikt genomförande av barnkonventionen som baseras på Sveriges kommuner och Landstings implementeringsnycklar för barnrättsarbete (Sveriges kommuner och Landsting, 2017) och Rädda Barnens material Sänk blicken (Holmgren, 2015). Att inventera kommunens verksamhet utifrån dessa frågor är också ett åtagande från samarbetet i Partnerskapet för barnets rättigheter i praktiken.

Förslag på insatser:

- Uppföljning av barnrättsarbetet inkluderas i uppföljningen av kommunens hållbarhetsprogram

- Inventeringsmatrisen fylls i en gång per år för att följa utvecklingsarbetet i varje förvaltning.
- För att följa upp barnets rättigheter i Örebro ska det regelbundet göras kunskapssammanställningar kring barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor. Förslagsvis i formen av en temarapport, likt den från 2017.